

ЗВІТ
за результатами проведення I циклу моніторингу якості організації
дистанційного навчання у закладах загальної середньої освіти
Луганської області в умовах воєнного стану

ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ

Моніторинг проводився управлінням Державної служби якості освіти у Луганській області (далі – управління Служби), з метою дослідити якість організації освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти Луганської області під час дистанційного навчання в умовах воєнного стану. Науковий супровід розробки інструментарію забезпечував Луганський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти.

Завдання дослідження:

- вивчити стратегії роботи закладів освіти в умовах воєнного стану (безпека, кібербезпека, організація освітнього процесу);
- дослідити (визначити) освітні втрати та здобутки під час дистанційного навчання в умовах воєнного стану (навчальний час, уміння, автономія та незалежність учнів/учениць) на різних освітніх рівнях (циклах);
- дослідити рівень адаптації та готовність учнів/учениць до дистанційного навчання;
- визначити рівень технічного забезпечення та доступу до інтернету учнів/учениць та педагогічних працівників закладу;
- дослідити інформаційно-цифрову компетентність педагогічних працівників у роботі з освітніми платформами для надання освітніх послуг у дистанційному форматі;
- розробити рекомендації за наслідками проведеного моніторингу.

Дослідження відбувалося шляхом онлайн опитування на платформі Google Forms з 16 жовтня по 03 листопада 2023 року. До участі було залучено 69 закладів загальної середньої освіти (далі – ЗЗСО), обраних шляхом репрезентативної вибірки. Загалом у моніторинговому дослідженні взяли участь 2463 респонденти з 69 закладів загальної середньої освіти Луганської області: 407 учителів, які працюють у початковій, базовій і старшій школі; 69 керівників ЗЗСО; 1282 учнів/учениць 8-11 класів та 705 батьків здобувачів освіти з 1 по 11 клас.

ХАРАКТЕРИСТИКА УЧАСНИКІВ
МОНІТОРИНГОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Преважна більшість респондентів, від загальної кількості учасників, перебувають у містах України – 63%, 12% – у сільській місцевості в Україні та 25% – за кордоном.

Загальна кількість респондентів по категоріях представлена в таблиці 1.

Таблиця 1

Місце перебування/ категорія респондентів	Керівники ЗЗСО	Педагогічні працівники	Учні/ учениці	Батьки учнів/учениць	Усього респондентів
Місто в Україні	54 (78%)	314 (77%)	740 (58%)	437 (62%)	1545 (63%)
Сільська місцевість в Україні	7 (10%)	48 (12%)	157 (12%)	79 (11%)	291 (12%)
За кордоном	8 (12)	45 (11%)	385 (30%)	189 (27%)	627 (25%)
Усього	69	407	1282	705	2463

За результатами дослідження до опитування долучилися 47% учнів та 53% учениць, з них 58% проживають у містах України, 12% у сільській місцевості в Україні та 30% перебувають за кордоном. Батьки у свою чергу зазначили місце перебування дітей – 62% у містах України, 11% - у сільській місцевості в Україні, 27% – за кордоном. Щодо місця перебування педагогічних працівників – у містах України перебувають 77% опитаних, у сільській місцевості в Україні – 12% учителів та за кордоном – 11% педагогічних працівників. Серед керівників закладів освіти також більшість перебувають на території України, у містах – 78%, у сільській місцевості – 10% та за кордоном – 12%. Отже, зазначимо, що переважна більшість учасників освітнього процесу перебувають на території України.

75% респондентів з числа батьків відповіли, що мають одну дитину шкільного віку в родині, 23% - двох, 2% - трьох дітей і більше.

ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

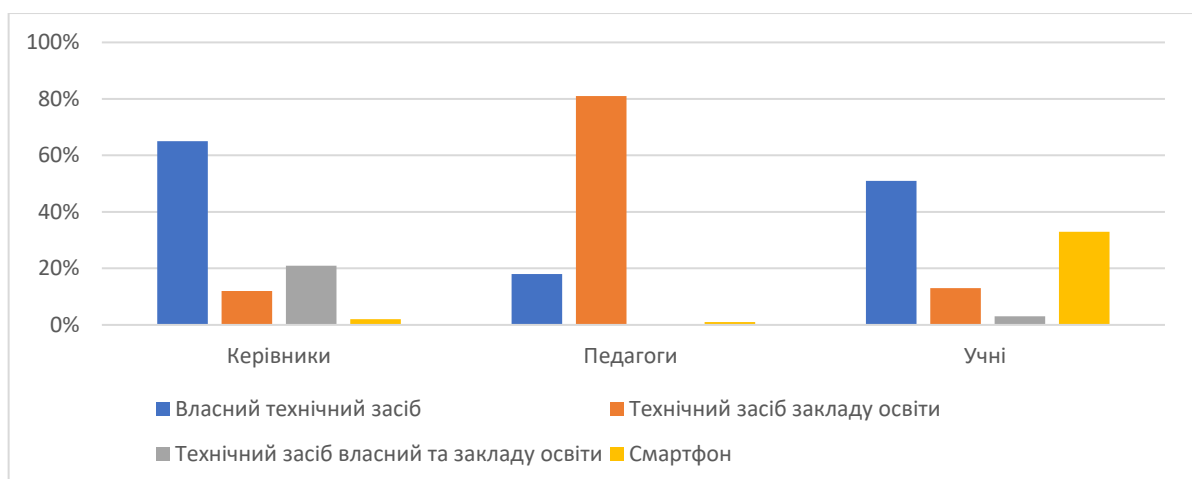
Для надання та отримання якісних освітніх послуг в умовах дистанційного навчання усі учасники освітнього процесу мають бути забезпечені персональними технічними засобами та постійним доступом до швидкісного інтернету. З числа опитаних 100% мають доступ до інтернету. Постійний доступ до інтернету достатньої швидкості та стабільності мають 72% керівників закладів освіти, 69% педагогів, 50% учнів/учениць (62% за даними батьків). Частина респондентів мають доступ до інтернету, але не задоволені стабільністю його зв'язку або швидкістю інтернету: 16% та 12% керівників закладів освіти, 19% та 12% вчителів, 27% та 23% здобувачів освіти (20% та 18% за даними батьків) (рис.1). Отже, більшість учасників освітнього процесу мають постійний доступ до інтернету достатньої швидкості, але близько половини учнів/учениць не задоволені якістю або швидкістю інтернет-зв'язку.

Рис.1 Доступ до інтернету учасників освітнього процесу (відповіді керівників, педагогів, учнів/учениць, батьків)

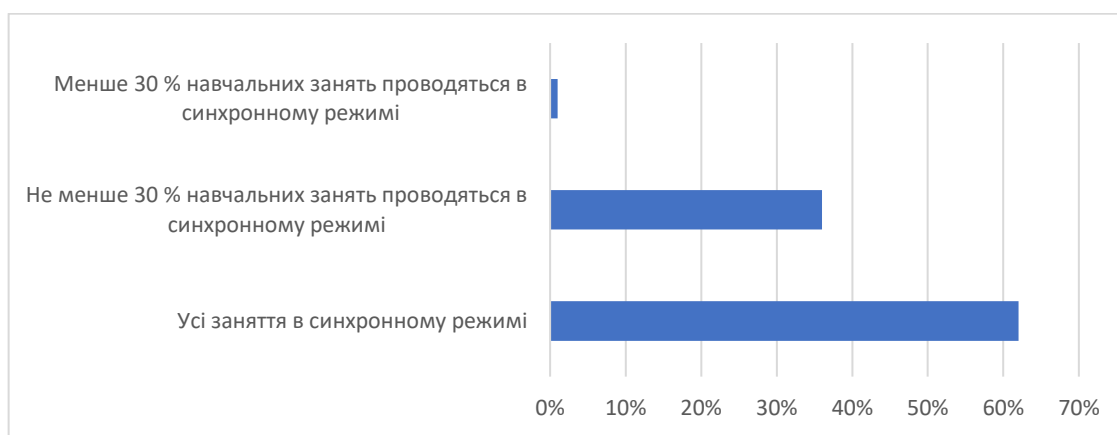
Рівень забезпечення технічними засобами навчання – надважливий чинник доступу учасників освітнього процесу до навчання у дистанційному режимі. Дані опитування свідчать про те, що більшість працівників закладів загальної середньої освіти забезпечені технікою для дистанційної роботи або від закладу освіти (65% керівників та 81% педагогів), або власними пристроями (12% керівників та 18% педагогів). Серед керівників закладів освіти 21% мають власну техніку і закладу освіти. У тім, 1 директор (2%) та 4 учителя (1%) досі використовують в роботі лише смартфон.

Ситуація із забезпеченням технікою для навчання учнівства дещо гірша. Учні/учениці стверджують, що 67% мають ноутбук/планшет/персональний комп'ютер (51% – власний, 13% – закладу освіти, 3% – і власний, і закладу освіти). Це підтверджують батьки, які відповіли, що 70% їхніх дітей шкільного віку мають для навчання власні ноутбук/планшет/персональний комп'ютер. На жаль, у 8% родин одним засобом для навчання користуються двоє і більше дітей, значна частина для навчання досі мають лише смартфон (33% – дані учнів/учениць, 22% – дані батьків). Три родини (0,4%) не мають технічних засобів для навчання дітей (рис.2).

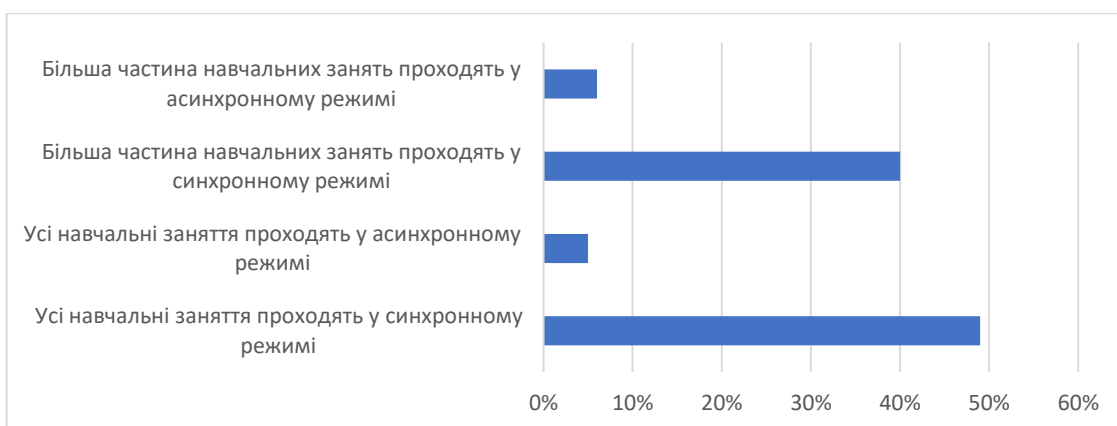
Рис.2 Забезпечення технічними засобами навчання учасників освітнього процесу (відповіді керівників, керівників, педагогів, учнів/учениць, батьків)

Відповідно до п.7 Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти, затвердженого наказом МОН від 08 вересня 2020 року № 1115, у синхронному режимі мають відбуватися не менше 30% навчальних занять. За результатами опитування 62% керівників стверджують, що усі заняття в їх закладах освіти відбуваються у синхронному режимі, 36% – що не менше 30% навчальних занять проводяться синхронно. Це відповідає вимогам законодавства. На жаль, в одному закладі (2%) менше 30% занять проходять у синхронному режимі (рис.3).

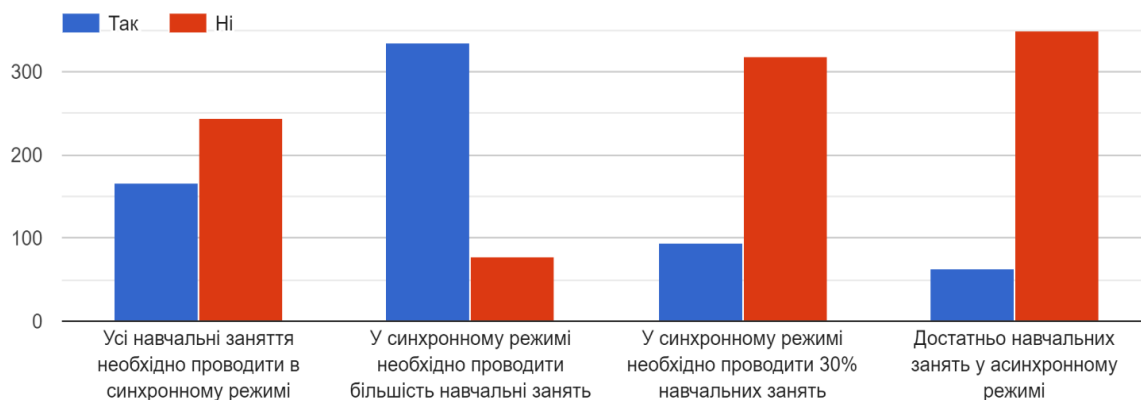
Рис.3 Формат проведення навчальних занять у ЗЗСО (відповіді керівників)

Учні/учениці переважно підтверджують інформацію керівників шкіл, адже 49% повідомляють, що усі навчальні заняття проходять у синхронному режимі, 40% – що більша частина навчальних занять проходять у синхронному режимі. Проте 6% дітей стверджують, що більша частина навчальних занять проходить в асинхронному режимі, а 5% – що усі навчальні заняття у ЗЗСО організуються виключно в асинхронному режимі (рис.4).

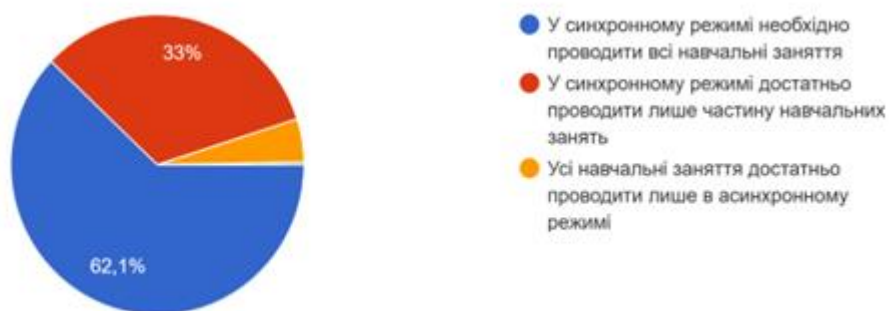
Рис.4. Формат проведення навчальних занять у ЗЗСО (відповіді учнів)

Переважна більшість педагогів вважають, що для ефективного навчання усі навчальні заняття або їх більшість повинні відбуватися у синхронному режимі (41% і 81% респондентів відповідно). Разом з тим 23% педагогічних працівників вважають, що 30% навчальних занять у синхронному режимі цілком достатньо. На жаль, 15% учителів впевнені, що зможуть забезпечити належну ефективність навчання виключно за рахунок занять в асинхронному режимі (рис.5).

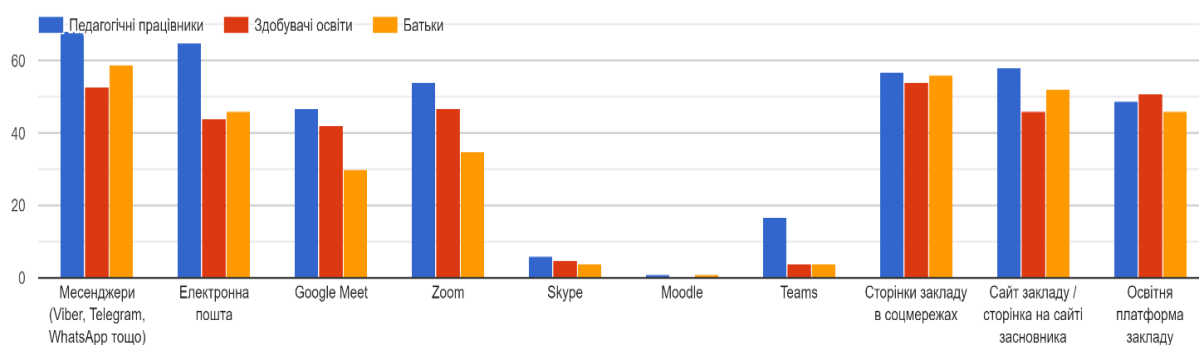
Рис.5. Формат проведення навчальних занять в умовах дистанційного навчання (відповіді педагогів)

Більшість батьків підтримують педагогів, адже 62% з них вважають, що усі навчальні заняття та ще 33% – що принаймні частина занять повинні проходити у синхронному режимі. Лише 5% батьків схиляються до думки, що усі навчальні заняття достатньо проводити в асинхронному режимі (рис.6).

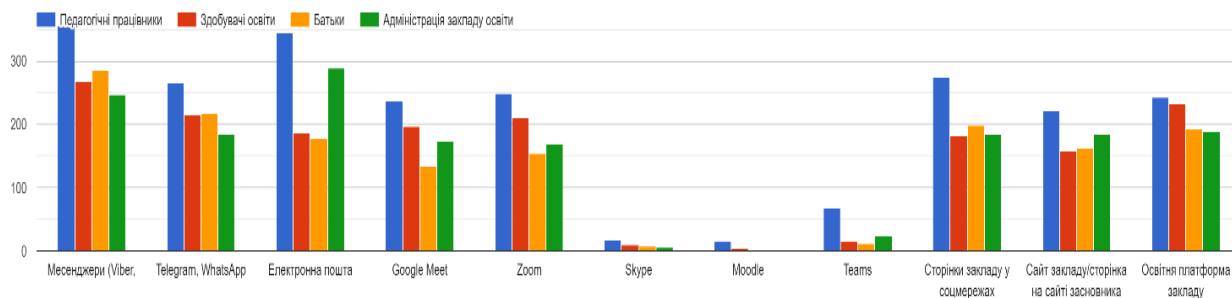

Рис.6. Формат проведення навчальних занять в умовах дистанційного навчання (відповіді батьків)

В умовах онлайн навчання учасники освітнього процесу використовують різні засоби комунікації. Всі учасники опитування відмітили месенджери (Viber, Telegram, WhatsApp), як засіб комунікації з усіма учасниками освітнього процесу. Електронну пошту 25% керівників використовують для зв'язку з педагогічними працівниками закладу освіти, 97% – для спілкування з батьками та учнями. Педагоги у такий спосіб комунікують з колегами (85%), адміністрацією (71%), батьками та учнями/ученицями (по 45%). Учасники освітнього процесу також спілкуються за допомогою сервісів відеоконференцій. Найбільш популярними є Google Meet та Zoom, якими користуються 58% і 86% керівників (відповідно). Серед педагогів Google Meet використовують для спілкування з педагогічним колективом 58%, з адміністрацією – 42%, з учнями – 48% та з батьками – 33%. За допомогою платформи Zoom 61% педагогів взаємодіють з колегами, 41% – з адміністрацією, 52% – з учнями та 38% – з їх батьками. Взаємодія керівників ЗЗСО та вчителів з учасниками освітнього процесу також відбувається через сторінку закладу освіти у соцмережах (74% і 27% відповідно), сайт закладу освіти (38% і 25% відповідно), освітню платформу, на якій працює заклад (36% і 69% відповідно). Окремі керівники використовують інші сервіси для відеоконференцій, зокрема, Skype (10%), Moodle і Teams (по 1%). Серед педагогічних працівників ці онлайн платформи також не є популярними їх використовують 3%, 1%, 6% відповідно (рис. 7, 8). Таким чином, як зазначають 99% батьків, адміністрація закладу освіти є доступною для спілкування та вирішення проблемних питань.

Рис.7 Використання сервісів інтернету та мобільних додатків для комунікації керівників закладів освіти з учасниками освітнього процесу (відповіді керівників)

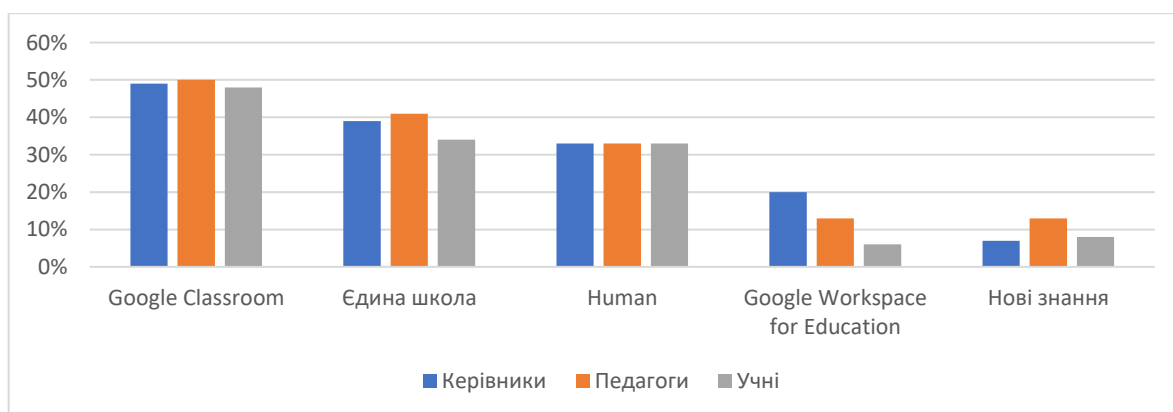
Рис.8 Використання сервісів інтернету та мобільних додатків для комунікації педагогів з учасниками освітнього процесу (відповіді педагогів)

Відповідно до п.5 Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти, затвердженого наказом МОН від 08 вересня 2020 року № 1115, кожен заклад освіти рішенням педагогічної ради має обрати єдину освітню платформу для ефективно організації освітнього процесу у дистанційному режимі. Серед опитаних більшість відмічають наступні освітні платформи:

- Google Classroom (49% директорів, 50% вчителів, 48% учнів/учениць);
- Єдина школа (39% директорів, 41% вчителів, 34% учнів/учениць);
- Human (33% директорів, вчителів та учнів/учениць);
- Google Workspace for Education (20% директорів, 13% вчителів, 8% учнів/учениць);
- Нові знання (7% директорів, 13% вчителів, 6% учнів/учениць) (рис. 9).

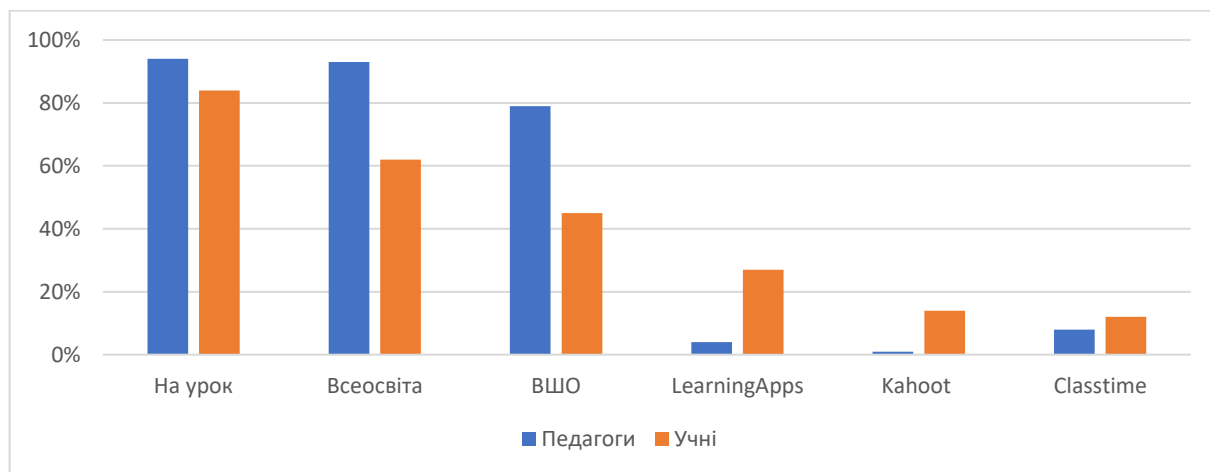
Порівняння результатів анкетувань керівників, вчителів та здобувачів освіти свідчить про те, що в кожному закладі загальної середньої освіти Луганської області освітній процес здійснюється з використанням єдиної освітньої платформи.

Керівники закладів освіти та вчителі додатково використовують E-schools/E-jurnal, Office 365, Мій клас, Eddy.

Рис. 9. Освітні платформи, які використовують у закладах освіти (відповіді керівників, педагогів, учнів/учениць)

Для надання якісних освітніх послуг в мережі Інтернет створено ряд додаткових ресурсів, які використовують учасники освітнього процесу. Найбільш популярними серед учителів та учнів/учениць є такі освітні платформи: «На урок» – 94% і 84% відповідно, Всеосвіта – 93% і 62% відповідно, Всеукраїнська школа онлайн – 79% і 45% відповідно. Респонденти також використовують матеріали Classtime, LearningApps, Kahoot, Prosvita, Wordwall тощо. Привертає увагу те, що учні/учениці набагато частіше за вчителів звертаються до платформ LearningApps – 27%, Kahoot – 14% (рис.10).

Рис. 10. Додаткові освітні платформи для навчальних занять (відповіді педагогів та учнів/учениць)

ЯКІСТЬ НАДАННЯ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ

Організації та підвищення якості дистанційного навчання завжди в центрі уваги адміністрацій та педагогічних колективів закладів загальної середньої освіти. Переважна більшість респондентів зазначили, що ці питання постійно розглядаються на педагогічних радах/нарадах (100% керівників і педагогів), під час методичних заходів (100% керівників та 99% педагогів). Не зважаючи на дистанційний режим роботи, 96% опитаних (керівники та вчителі) підтвердили, що представники адміністрації відвідують онлайн-уроки. Усі респонденти (100%), як директори закладів, так і вчителі, відзначають, що їх пропозиції щодо підвищення якості освітнього процесу в дистанційному форматі розглядаються і враховуються адміністрацією шкіл. Про проведення заходів психологічної підтримки, що допомагають педагогічним працівникам адаптуватись до умов праці в дистанційному режимі, відмічають 96% керівників і 94% учителів (рис.11).

Рис. 11. Заходи для підвищення якості організації дистанційного навчання (відповіді керівників та педагогів)

Важливим чинником надання якісних освітніх послуг є постійне підвищення педагогічними працівниками своєї професійної майстерності. На думку 97% керівників напрями, які обирають педагоги для підвищення кваліфікації, важливі для забезпечення якості дистанційного навчання. Тематика, яку обирають педагоги для професійного зростання, найрізноманітніша:

- психологічна підтримка учасників освітнього процесу – 69%
- методичні аспекти викладання предметів та курсів – 54%
- виявлення та подолання освітніх втрат - 50%
- патріотичне виховання та формування у здобувачів освіти громадянської позиції – 46%
- використання інформаційно-комунікаційних технологій в освіті – 46%
- використання різноманітних педагогічних технологій, методів та прийомів організації навчання - 45%
- інклюзивне навчання – 45%
- форми організації освітнього процесу – 35%
- безпечне освітнє середовище – 35%
- законодавче забезпечення освітнього процесу – 18%
- профілактика булінгу серед учасників освітнього процесу – 11%.

Однак, лише 5% педагогів обрали для навчання такий важливий напрям, як «ділове українське мовлення».

Серед причин, які негативно впливають на організацію й проведення дистанційного навчання більше половини респондентів усіх категорій відмічають відключення електрики, відсутність або погану якість інтернету, тривоги під час навчання (таблиця 2). Більше половини учнів (51%) та 40% вчителів стверджують, що навіть під час дистанційного навчання їм не вистачає друкованих підручників.

Привертає увагу також розбіжність між деякими результатами опитування. Зокрема, усі батьки (100%) вважають, що вони забезпечують

достатній контроль і підтримку своїх дітей під час навчання, з чим погоджуються учні/учениці (98%). Але близько третини керівників (39%) та педагогів (26%) з цим не згодні. Також 36% учителів вважають, що учні/учениці недостатньо відповідально ставляться до результатів навчання, з чим не згодні всі керівники та здобувачі освіти та 92% батьків. Отже, колективам закладів освіти, плануючи роботу, варто звернути увагу на формування й розвиток відповідальності учнів/учениць за результати навчання та контролю і питання підтримки дітей з боку батьків, адже різні учасники освітнього процесу мають різні думки з цих питань.

Таблиця 2

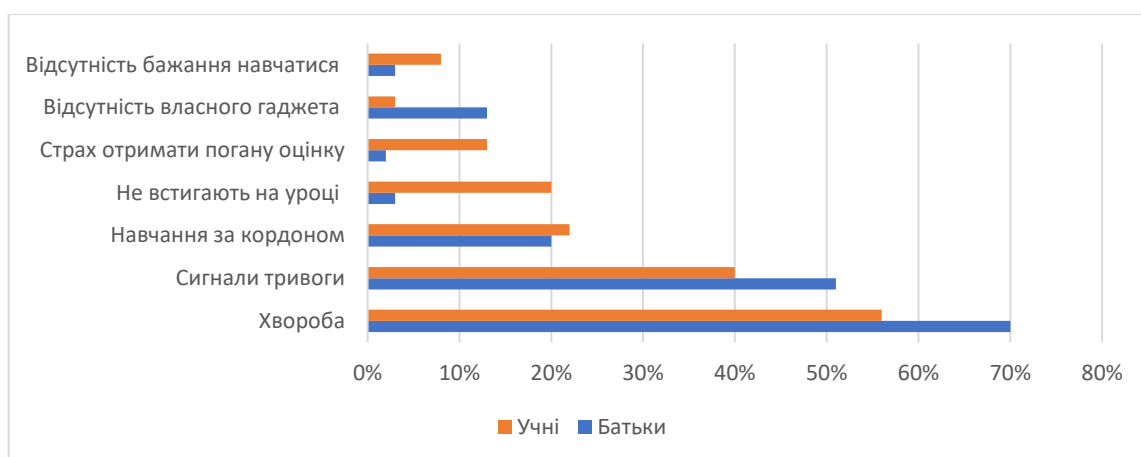
Типова проблема	Керівники	Педагоги	Учні/учениці	Батьки
Відсутність друкованих підручників	51%	40%	51%	44%
Відключення електрики	72%	66%	43%	52%
Відсутність/погана якість інтернету	64%	54%	52%	52%
Відсутність/погана якість мобільного зв'язку	0	15%	24%	20%
Погані побутові умови	0	7%	7%	3%
Перевантаження	25%	38%	36%	22%
Відсутність/нестача гаджетів іншого технічного обладнання	43%	29%	14%	11%
Тривоги під час навчання	77%	66%	37%	46%
Недостатня відповідальність учнів за результати навчання	0	36%	0	8%
Недостатній контроль і підтримка учнів з боку батьків	39%	26%	2%	0

Ще однією складовою, яка впливає на результати навчання, є відвідування учнями/ученицями занять у синхронному режимі. Не всі здобувачі освіти регулярно відвідують онлайн-уроки. Причини відсутності можуть бути різними. Керівники закладів освіти відмічають наступні причини відсутності учнів/учениць на онлайн-уроках: перебування дітей на тимчасово окупованій території – 93%, одночасне навчання у закладах освіти України та за кордоном – 70%, відсутність або погана якість інтернету – 42%, часті тривоги – 27%, відсутність або нестача гаджетів для навчання – 26%, недостатній контроль та підтримка з боку батьків – 26% (рис.12).

Рис. 12. Причини відсутності учнів на уроках у синхронному режимі (відповіді керівників)

Більшість дітей та батьків лише частково погоджуються з директорами шкіл і головними причинами вважають хвороби (70% батьків і 56% дітей) та сигнали тривоги (51% батьків та 40% дітей). Також 20% батьків та 22% дітей зазначили, що навчання у іншому закладі освіти (за кордоном) не дозволяє дітям регулярно відвідувати онлайн-заняття. Результати опитування батьків і дітей щодо інших причин відсутності на онлайн-уроках відрізняються. Так 20% здобувачів освіти не відвідують уроки, бо не встигають засвоювати навчальний матеріал під час уроку, 13% – бояться отримати погану оцінку, 8% – взагалі не бажають навчатися. Це частина учнів/учениць, які потребують уваги з боку педагогів та батьків. Адже, лише незначна частина батьків знають про ці причини пропусків онлайн-уроків: 3% знають про проблеми із засвоєнням дітьми навчального матеріалу, 2% – про страх отримання поганих оцінок, 3% – про небажання дітей вчитися. Також 13% батьків зазначили, що діти пропускають уроки, тому що не мають власного технічного засобу навчання (рис.13).

Рис. 13. Причини відсутності учнів/учениць на уроках у синхронному режимі (відповіді батьків та учнів/учениць)

Отже, з різних причин, які заважають в організації та проведенні дистанційного навчання, відбувається втрата навчального часу. За

інформацією керівників для компенсації навчального часу в закладах освіти проводяться наступні заходи:

- групові (81%) та індивідуальні (93%) консультації;
- додаткові навчальні заняття 61%;
- розміщення на освітній платформі закладу додаткових матеріалів для самостійного опрацювання 88%;
- ущільнення навчальних програм 78%;
- коригування календарно-тематичного планування 81%;

Але 29% керівників вважають, що не мають проблеми з втратою навчального часу (рис.14).

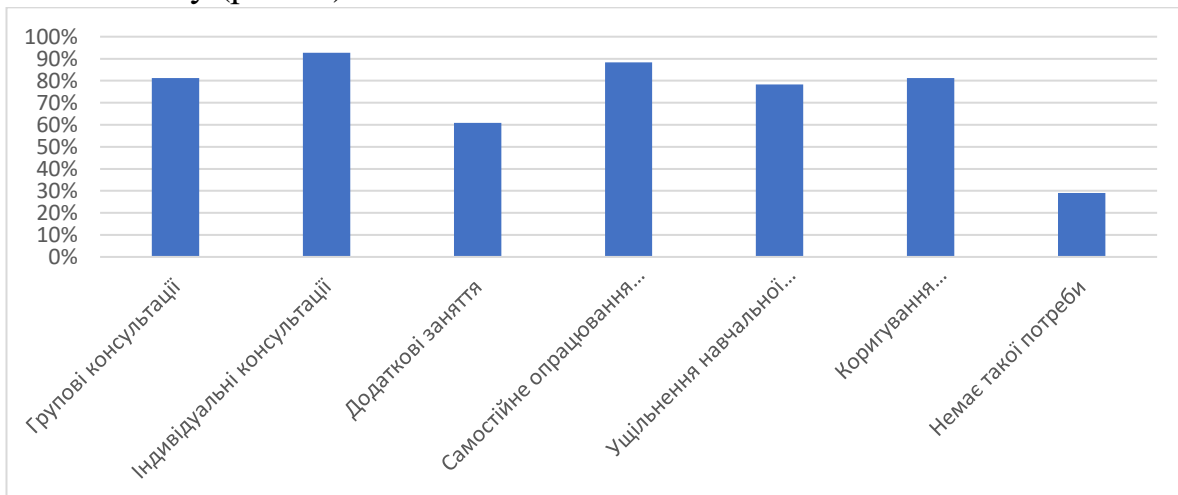

Рис.14. Заходи з подолання навчального часу (відповіді керівників)

Очевидно, що під час дистанційного навчання з різних причин педагогічні працівники також мають справу з навчальними втратами. Як зазначили 88% керівників з метою виявлення навчальних втрат в їх закладах освіти проводиться постійний моніторинг навчальних досягнень учнів/учениць впродовж навчального року. Для компенсації навчальних та освітніх втрат проводяться індивідуальні (99%) та групові (78%) консультації, додаткові навчальні заняття (64%), використовуються години варіативної складової освітньої програми (54%), на освітній платформі закладу розміщуються додаткові матеріали для самостійного опрацювання (94%). Проте, 17% керівників вважають, що не мають потреби вживати заходи для надолуження навчальних та освітніх втрат (рис.15).

Рис.15. Заходи з подолання навчальних втрат (відповіді керівників)

У свою чергу педагогічні працівники висловили свою думку стосовно того, які заходи щодо виявлення та подолання освітніх і навчальних втрат вони вважають найбільш ефективними:

- коригування календарно-тематичного планування 88%;
- самоосвіта та самостійна робота учнів/учениць 87%;
- використання варіативної складової освітньої програми 82%;
- застосування гнучкого розкладу занять 75%;
- необхідність додаткових оплачуваних занять 46%;
- ущільнення навчальних програм та скорочення навчальних програм – 36% та 31% відповідно.

Привертає увагу, що лише 65% опитаних педагогів вважають за потрібне здійснювати постійний моніторинг навчальних досягнень учнів/учениць і коригування своєї діяльності за їх результатами, 12% респондентів вважають, що не потрібні додаткові дії з боку педагогічних працівників, а ще 2% – що це проблема адміністрації закладу (рис.16).

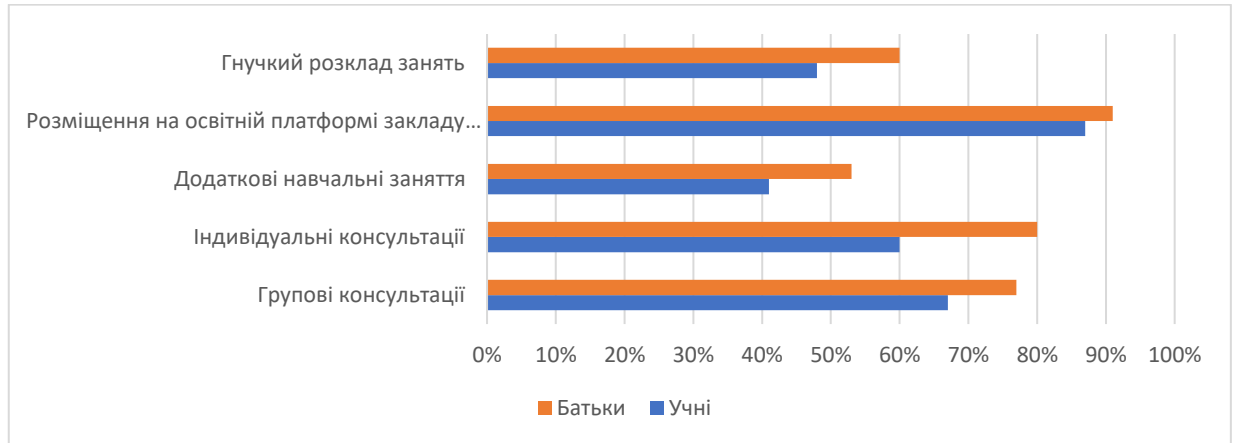
Рис.16. Заходи з подолання освітніх втрат (відповіді педагогів)

На думку батьків та здобувачів освіти (рис. 17), для допомоги учням/ученицям під час навчання ефективними є наступні заходи:

- розміщення на освітній платформі закладу додаткових матеріалів для самостійного опрацювання (91% батьків та 87% учнів/учениць);

- групові консультації (77% батьків та 67% учнів/учениць);
- індивідуальні консультації (80% батьків та 60% учнів/учениць);
- додаткові навчальні заняття (53% батьків та 41% учнів/учениць);
- гнучкий розклад занять (60% батьків та 48% учнів/учениць).

Важливо, що про відсутність будь-якої допомоги у закладі освіти жоден респондент не зазначив.

Рис. 17. Форми допомоги учням у закладі освіти (відповіді батьків та учнів/учениць)

Педагоги закладів загальної середньої освіти докладають власні зусилля для покращення якості навчальних занять в дистанційному режимі:

- 100% займаються самоосвітою;
- 99% беруть участь у методичних заходах з питань якості дистанційного навчання (курси, вебінари, семінари тощо);
- 95% використовують навчальні матеріали з мережі Інтернет;
- 93% створюють власні презентації;
- 89% використовують ігрові веб-квести та ігри;
- 73% проводять віртуальні екскурсії;
- 69% запроваджують та реалізують навчальні проєкти;
- 42% створюють власні навчальні відео.

Більше половини дітей-респондентів стверджують (таблиця 3), що їм важливо постійно (23%) або часто (31%) відчувати підтримку і мотивацію до навчання з боку вчителів. Більшість учнів/учениць (80%) можуть отримати в закладі освіти психологічну підтримку, хоча б інколи, 20% такої підтримки не мають взагалі. Також 90% батьків відмічають про можливість отримання психологічної допомоги у закладі освіти.

Перелік тверджень	Постійно	Часто	Інколи	Ніколи
У закладі освіти я можу отримати психологічну підтримку	21%	24%	35%	20%
Для мене важлива підтримка і мотивація до навчання з боку вчителів	23%	31%	33%	13%

Як зазначають учні/учениці, найкращою допомогою від педагогів для них є пояснення вчителя під час онлайн-уроку (73%), використання відео та презентації для пояснення матеріалу (70%), можливість поставити вчителю запитання або звернутися до нього за додатковим роз'ясненням щодо виконання завдань одразу на уроці або під час перерви (42% та 37% відповідно). Отже, ці дані доводять, що відвідування дітьми занять в синхронному режимі є вкрай важливим для кращого опанування навчального матеріалу. Ще 24% дітей наголосили на важливості пояснень вчителя до домашнього завдання, а 26% – на наявності зворотного зв'язку від вчителя на власній сторінці освітньої платформи, де діти отримують і надсилають завдання, бачать свої оцінки й коментарі вчителів (рис.18).

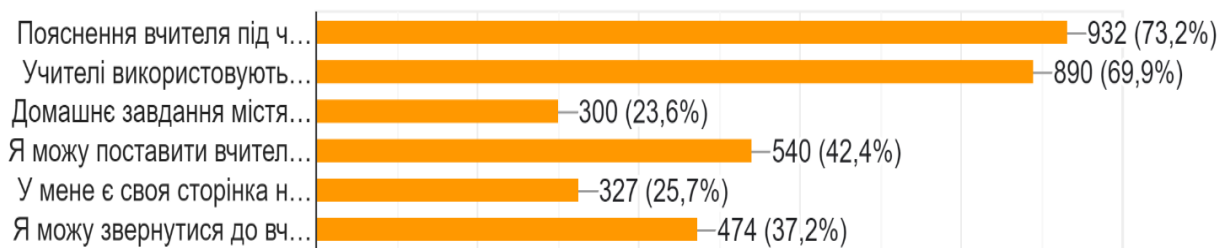

Рис. 18. Допомога учням під час освітнього процесу (відповіді учнів/учениць)

Участь батьків у освітньому процесі є важливою складовою підтримки дітей під час навчання, особливо у період воєнного стану. 99% батьків відмітили, що завжди можуть отримати від педагогів закладу інформацію про навчання своєї дитини. Переважна більшість батьків наголошують, що вони допомагають своїй дитині у навчанні (81%), постійно відстежують результати навчання дитини на освітній платформі закладу (90%), постійно переглядають електронний щоденник дитини (84%), отримують повідомлення на електронну пошту про результати навчання дитини (54%), спілкуються з вчителями щодо успішності своєї дитини (84%), переглядають таблиць дитини/свідоцтво про досягнення (95%). Проте, 19% опитаних не мають часу постійно відстежувати результати навчання дитини, а 23% батьків не вважають це за потрібне, бо це обов'язок самої дитини. (рис. 19).

Рис. 19. Участь батьків у освітньому процесі (відповіді батьків)

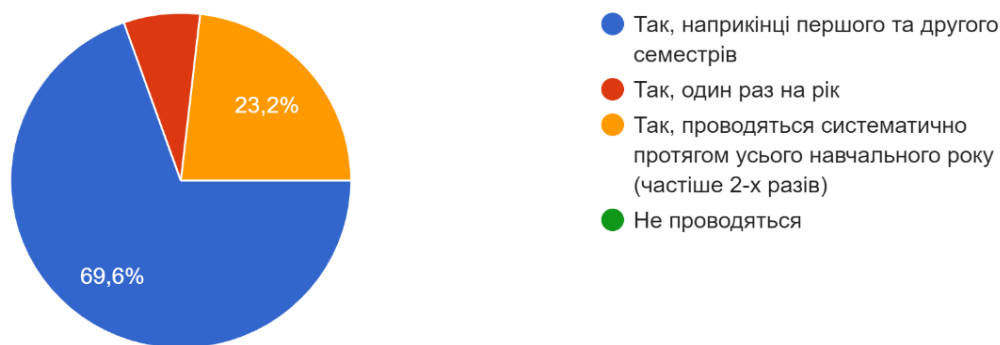
Для дітей важлива підтримка і допомога як з боку педагогів, так і з боку батьків. На жаль, відповіді дітей (таблиця 4) дещо суперечать відповідям батьків, які наведені вище. Вважає, що 70% дітей вважають, що батькам ніколи не цікава їх успішність або зацікавленість батьки виявляють лише інколи (18%); 23% вважають, що їх батьки ніколи не спілкуються з вчителями щодо їх успішності, а 52% – лише інколи. При цьому більш ніж половина дітей (59%) зазначають, що батьки постійно або часто відстежують їх результати навчання, проте на регулярну допомогу у навчанні розраховують лише 33% учнів/учениць.

Таблиця 4

Перелік тверджень	Постійно	Часто	Інколи	Ніколи
Мої батьки допомагають мені в навчанні	11%	22%	52%	15%
Мої батьки постійно відстежують мої результати навчання	26%	33%	34%	7%
Мої батьки постійно спілкуюся з вчителями щодо моєї успішності	9%	16%	52%	23%
Мої батьки не цікавляться моєю успішністю	5%	7%	18%	70%

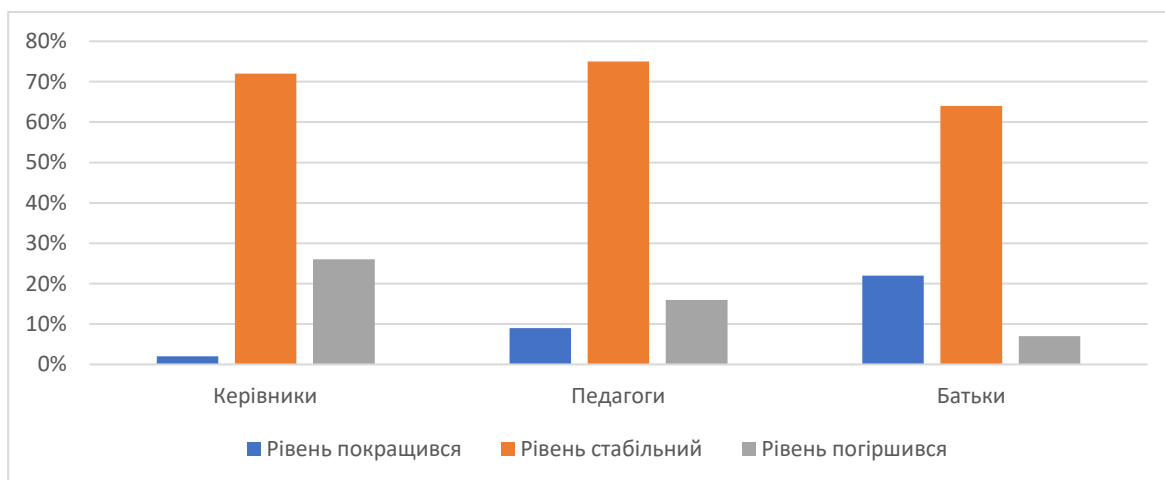
Важливим показником якості освіти є результати навчальних досягнень учнів/учениць. Для їх відстеження заклади освіти проводять внутрішні моніторинги. За результатами опитування керівників у 23% закладів освіти здійснюють моніторинг рівня навчальних досягнень здобувачів освіти систематично протягом усього навчального року, в 70% закладів освіти – наприкінці першого та другого семестрів. Лише один раз на рік моніторинг проводять 7% закладів освіти (рис. 20). Цього недостатньо, щоб оцінити динаміку зміни рівня навчальних досягнень учнів/учениць.

Рис.20. Проведення моніторингу рівня навчальних досягнень учнів/учениць (відповіді керівників)

Керівники, педагоги та батьки оцінюють динаміку рівня навчальних досягнень учнів/учениць наступним чином: про покращення зазначають 2% керівників, 9% педагогів та 22% батьків; таким, що не змінився і є стабільним, вважають 72% керівників, 75% педагогів та 64% батьків; про погіршення зауважують 26% керівників, 15% педагогічних працівників та 7% батьків. Серед батьків є такі, що не можуть оцінити рівень навчальних досягнень своїх дітей, їх 7% (рис.21).

Рис.21. Рівень навчальних досягнень учнів (відповіді керівників, педагогів, батьків)

Важливим аспектом розвитку компетентностей у здобувачів освіти є форма оцінювання їхніх досягнень та ознайомлення з критеріями оцінювання. Переважна більшість педагогів застосовують формувальне, підсумкове та поточне оцінювання (87%, 80%, 75% відповідно). Про критерії оцінювання 75% педагогів інформують учнів/учениць на початку навчального року, під час уроків (62%), перед вивченням кожної теми (48%), пояснюють індивідуально (42%), розміщують інформацію про критерії оцінювання на вебсайті або інтерактивній платформі закладу освіти (35%). За результатами опитування учнів/учениць про критерії оцінювання їх

інформують на початку навчального року (62%), через вебсайт або освітню платформу закладу освіти (48%), під час уроків перед виконанням завдань (46%), перед вивченням кожної теми (36%), у разі самостійного звернення до вчителя (28%). На відміну від 42% педагогів, лише 16% дітей стверджують, що отримують від вчителів індивідуальні пояснення щодо критеріїв оцінювання. Також 9% здобувачів освіти змушені самостійно знаходити інформацію про критерії оцінювання в інтернеті, а ще 4% взагалі не отримували такої інформації (рис. 22). 93% опитаних батьків зазначили, що отримують інформацію про критерії оцінювання досягнень їхніх дітей у закладі освіти.

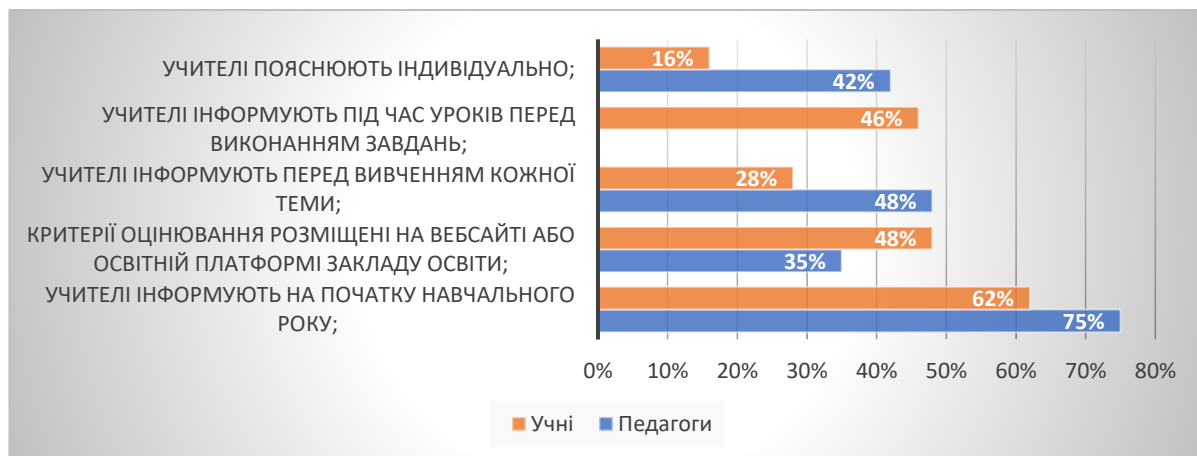
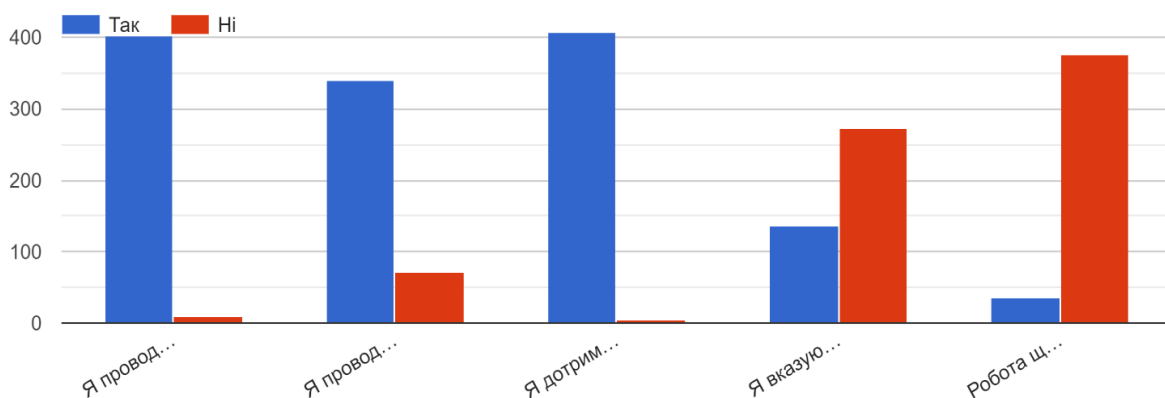

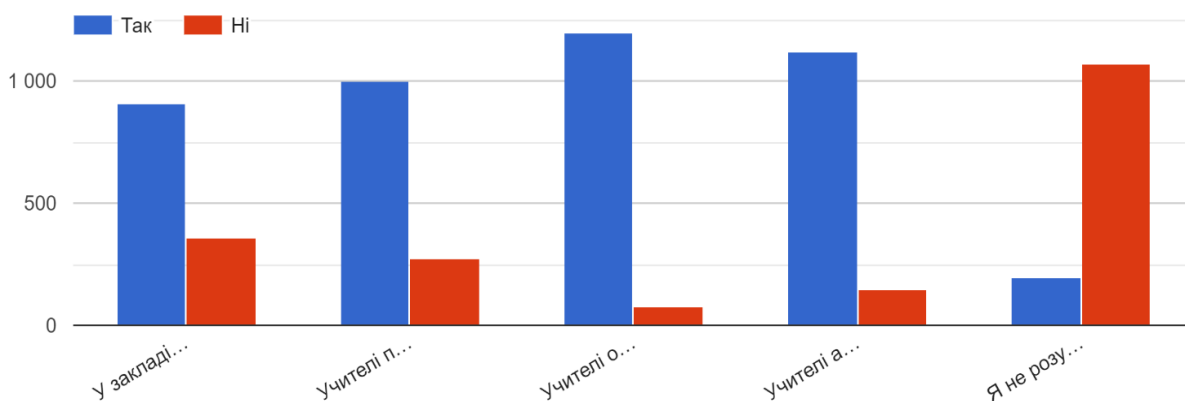
Рис.22. Інформування учнів про критерії оцінювання (відповіді педагогів та учнів/учениць)

Виховання культури академічної доброчесності – важливий напрямок роботи закладів освіти. Адже, якщо основи доброчесної поведінки закладені ще в школі, то людина й надалі застосовуватиме її в усіх сферах свого подальшого дорослого життя. Вимоги щодо дотримання академічної доброчесності стосуються всіх учасників освітнього процесу. Педагоги зазначають, що дотримуються академічної доброчесності в своїй професійній діяльності (99%), а також проводять роботу з учнями/ученицями (98%) та батьками (83%) щодо запобігання випадкам порушення академічної доброчесності. Проте лише 33% опитаних вказують колегам на випадки порушення академічної доброчесності з їхнього боку та 9% педагогів вважають, що робота щодо запобігання порушення академічної доброчесності наразі не актуальна (рис.23).

Рис. 23. Дотримання принципів академічної доброчесності (відповіді педагогів)

Як зазначають 72% учнів та учениць, у закладі освіти проводять інформаційні заходи про неприпустимість списування та плагіату, необхідність вказувати джерела інформації, які використовуються; 79% повідомили, що учителі постійно інформують їх про важливість дотримання академічної доброчесності. Переважна більшість дітей (94%) вважають, що учителі оцінюють їхні результати навчання справедливо і неупереджено; про аргументованість та пояснення виставлення оцінок зауважили 88% учнів. Але все ж таки 15% дітей не знають, що таке академічна доброчесність (рис.24).

Рис. 24. Принципи академічної доброчесності (відповіді учнів/учениць)

За умови здійснення навчання виключно у дистанційному форматі перед усіма учасниками освітнього процесу постає питання кібербезпеки. Про безпечне користування інтернетом учням нагадують під час уроків, що підтверджують 68% учителів та 72% учнів. Як стверджують 89% учнів та 89% батьків у закладах освіти проводяться заходи відповідної тематики. Також 13% педагогічних працівників пропонують посилення відповідної

тематики для ознайомлення в інтернеті, ще 7% пропонують звернутися до відповідних матеріалів, розміщених на сайті закладу, 10% педагогів консультують батьків. Значна частина учнів/учениць (70%) самостійно знаходять інформацію про безпечне користування інтернетом або отримують її від батьків (58%).

Проте, 2% педагогів не ведуть таку роботу з дітьми, а 6% учнів/учениць зазначили, що не знають про правила безпечного користування інтернетом (рис.25, 26).

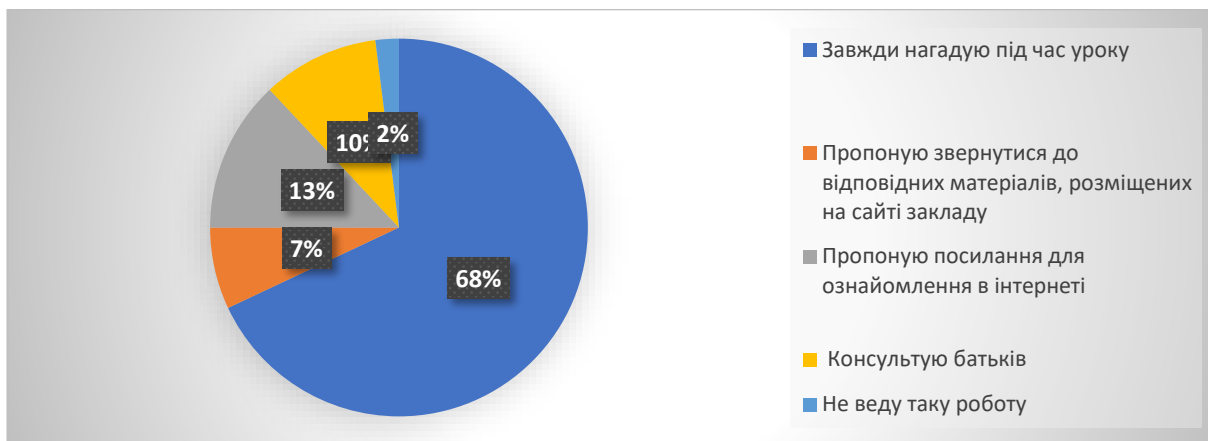

Рис. 25. Інформування щодо безпечного використання інтернету (відповіді педагогів)

Рис. 26. Інформування щодо безпечного використання інтернету (відповіді учнів/учениць)

Самостійність здобувачів освіти у навчальному процесі формується протягом усього періоду навчання, має вагоме значення для розвитку особистості. Серед опитаних учнів/учениць більшість виконують завдання самостійно завжди (53%) або часто (39%). Але 7% дітей тільки інколи можуть впоратися із завданнями самостійно, а ще 1% потребують постійної

допомоги. Найчастіше за консультацією діти звертаються до вчителів (65% – інколи, 20% – постійно, 4% – часто), батьків (58% – інколи, 13% – часто, 3% – постійно) та однокласників чи друзів (42% – інколи, 13% – часто, 3% – постійно). Значно менше учнів/учениць звертаються до репетиторів (19% – інколи, 6% – часто, 2% – постійно).

Як показують різні моніторингові дослідження, учні/учениці, які виконують домашні завдання демонструють кращий рівень знань, ніж їх однолітки, які домашні завдання не виконують. Серед опитаних здобувачів освіти лише 1% не виконують домашні завдання зовсім, ще 6% – часто та 37% – інколи. Більше половини учнів/учениць (56%) систематично виконують домашні завдання (рис.27).

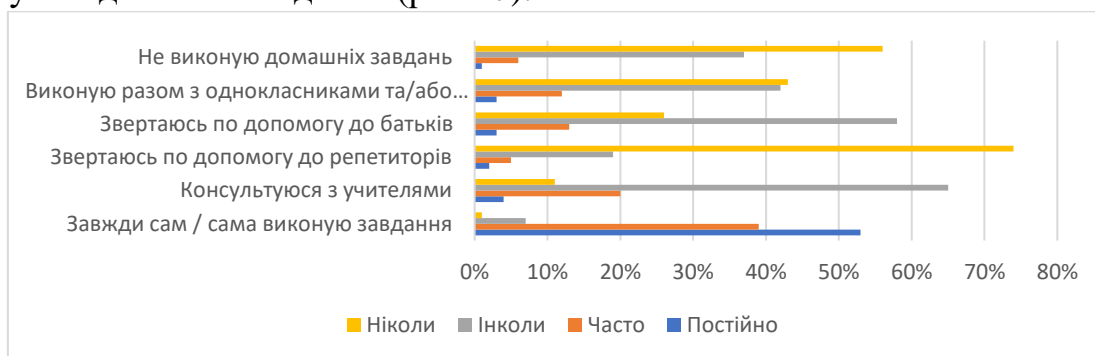
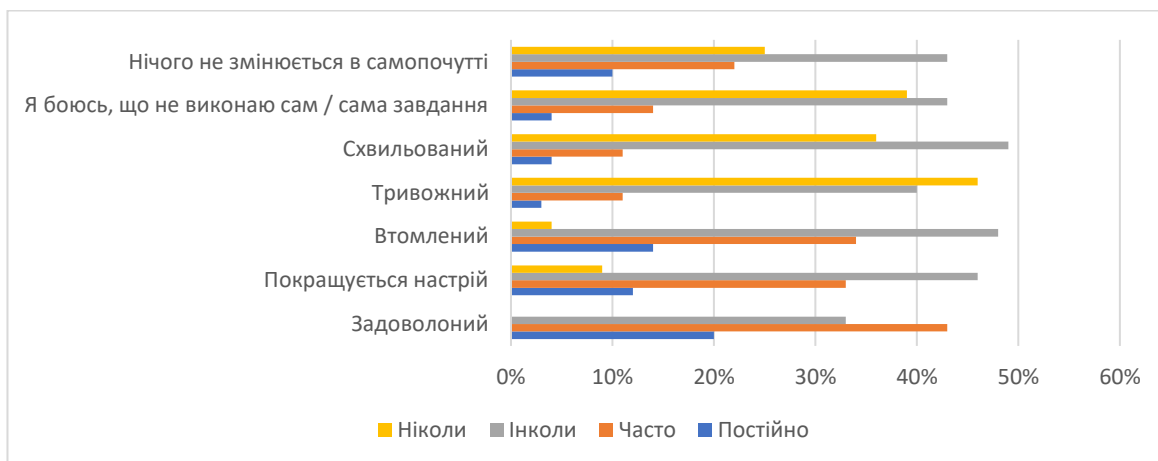

Рис. 27. Рівень самостійності під час освітнього процесу (відповіді учнів/учениць)

Успішність у навчанні багато в чому залежить від психофізичного стану учнів/учениць, їх задоволеності від навчання, тривожності чи певних страхів. Серед опитаних учнів/учениць загалом більшість залишаються задоволеними після уроків постійно (20%) або часто (43%). Третина учнів/учениць (33%) почувуються задоволеними хоча б інколи, 4% дітей таких почуттів після уроків не мають. Постійно чи частково покращується настрій після занять у 12% та 33% дітей відповідно; інколи – у 46% опитаних; ніколи настрою не стає кращим у 9% респондентів. Лише 4% опитаних не відчують втоми після занять, інші 96% хоча б інколи почувуються втомленими (14% – постійно, 34% – часто та 48% – інколи). Загалом дітей, які часто почувуються тривожними після занять небагато (3% – постійно, 11% – часто), ще 40% інколи мають таке почуття, але близько половини дітей (46%) тривожність не відчують. Схвильованих серед учнів/учениць також не багато – лише 4% дітей хвилюються постійно та ще 11% – часто. Переважна більшість лише інколи відчують хвилювання (49%) або взагалі ніколи (36%). Страху про те, що самостійно не впорається із завданням, ніколи не відчують 39% дітей, інколи – 43% учнів/учениць, часто – 14% та 4% опитаних постійно бояться, що не зможуть виконати завдання. Четверть дітей (25%) завжди відчують певні зміни самопочуття після занять, інші (31%) особливих змін не відчують або лише інколи (43%) (рис. 28).

Рис. 28. Психофізичний стан учнів після навчальних занять (відповіді учнів/учениць)

ОСВІТА ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

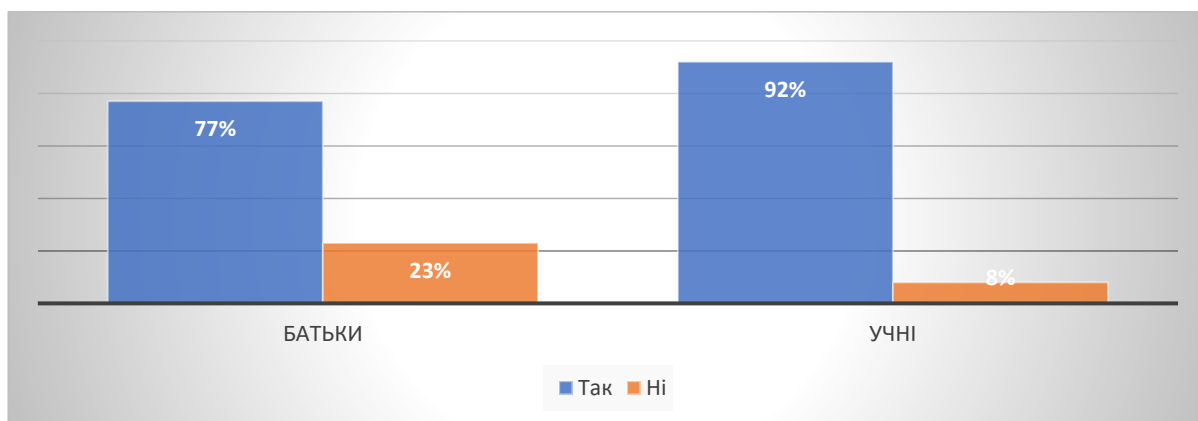
Надання якісних освітніх послуг дітям з особливим освітніми потребами в умовах дистанційного навчання є дуже складним завданням для закладу освіти. За інформацією 61% керівників у їхніх закладах освіти навчаються діти з особливими освітніми потребами. В 98% з них сформовані команди супроводу, але лише у 62% закладів освіти надаються корекційно-розвиткові послуги. Щодо участі асистентів учителів у освітньому процесі в інклюзивних класах, то керівники 62% закладів освіти, де є діти з особливим освітніми потребами, надали позитивну відповідь. Проте, у 21% закладів освіти не всі інклюзивні класи забезпечені асистентами вчителів, 5% – не мають асистентів учителів в жодному інклюзивному класі, а в 12% закладів освіти взагалі не створені інклюзивні класи.

Серед педагогів 45% опитаних працюють з дітьми з особливими потребами. З них 85% учителів зазначають, що враховується індивідуальна програма розвитку дитини під час освітнього процесу в дистанційному режимі. Щодо співпраці з асистентом вчителя, то 57% педагогів задоволені співпрацею з асистентом учителя, 2% не задоволені співпрацею, та частково задоволеними є 17% опитаних педагогів, ще 24% педагогів зазначили, що не взаємодіють з асистентом вчителя, бо в інклюзивних класах не працюють.

З числа опитаних батьків 5% зазначили, що мають у родині дитину з особливими освітніми потребами. Для 100% цих дітей у закладі освіти організовано навчання відповідно рівня підтримки. Проте, лише 82% батьків вказали на те, що супровід їхньої дитини здійснюється відповідно до рівня підтримки, визначеного висновком інклюзивно-ресурсного центру. Про надання корекційно-розвиткових послуг дитині у закладі освіти відмітили 71% батьків. У роботі команди супроводу, яка створена у начальному закладі, беруть участь тільки 80%.

ВИСНОВКИ

Дослідження показало, що загалом якість організації дистанційного навчання у закладах загальної середньої освіти Луганської області в умовах воєнного стану відповідає нормам та вимогам законодавства. За результатами опитування 77% батьків та 92% учнів/учениць задоволені організацією освітнього процесу в дистанційному режимі (рис.29).

Рис. 29. Задоволення організацією освітнього процесу в дистанційному режимі (відповіді батьків та учнів/учениць)

Переважає більшість учасників освітнього процесу перебувають на території України, у містах та селах. Близько 30% дітей та 11% педагогів перебувають за кордоном.

Усі заклади освіти обрали одну чи кілька освітніх платформ для організації дистанційного навчання, також активно використовують інтернет ресурси для надання освітніх послуг (Всеукраїнська школа онлайн, На урок, Всеосвіта, Classtime, LearningApps, Prosvita, Wordwall тощо). У всіх закладах освіти налагоджена комунікативна взаємодія між усіма учасниками освітнього процесу за допомогою месенджерів (Viber, Telegram, WhatsApp), сторінок закладу у соцмережах, сайтів закладу/сторінки на сайті засновника та освітніх платформ закладу.

Потребує покращення ситуація із забезпечення технічними засобами навчання учасників освітнього процесу, зокрема, для 12% керівників та 18% педагогів, які використовують власну техніку, та 2% і 1% відповідно, які мають лише смартфони. Потребують допомоги у забезпеченні технікою для навчання 33% дітей, які мають лише смартфон, та 8% родин, де не вистачає гаджетів на всіх дітей.

Також важливим аспектом для дистанційного навчання є доступ до інтернету. Переважає більшість учасників освітнього процесу мають постійний доступ до інтернету достатньої швидкості (близько 70%), таких, що взагалі не мають доступу до інтернету серед опитуваних немає. Утім, серед проблем, які виникають під час навчання, більш ніж половина

респондентів (від 52% до 64%) указало саме відсутність або погану якість інтернету.

Майже всі заклади освіти дотримуються норм законодавства щодо обов'язкової кількості уроків у синхронному режимі (не менше 30% від загальної кількості занять). Проте, як зазначило 5% здобувачів освіти, є заклад, де усі заняття організовані в асинхронному режимі, та ще один заклад, де проводиться менше 30% навчальних занять у синхронному режимі, що є порушенням вимог законодавства.

У закладах освіти проводяться заходи, направлені на покращення якості організації дистанційного навчання – педагогічні ради, методичні об'єднання, відвідування адміністрацією онлайн-уроків, надання психологічної підтримки педагогам тощо. Для якісного надання освітніх послуг 100% педагогів підвищують свій рівень кваліфікації, обираючи тематику, пов'язану з підвищенням якості організації дистанційного навчання. Педагогічні працівники надають пропозиції адміністрації закладів освіти щодо підвищення якості освітнього процесу в дистанційному форматі, які розглядаються та враховуються в роботі, про що стверджують 100% керівників та 100% педагогів.

Для забезпечення якісного навчання всі учасники освітнього процесу докладають чимало зусиль, проте є ряд типових проблем, які заважають: нестача технічних засобів навчання, відсутність друкованих підручників, відсутність або погана якість інтернету, часті тривоги під час навчання, відключення електрики.

Також в учнів/учениць виникають проблеми з відвідування занять у синхронному режимі, що впливає на якість отриманих знань. Серед основних причин відсутності на уроках – хвороби дітей, сигнали тривоги, навчання в іншому закладі освіти (за кордоном), перебування на тимчасово окупованій території.

Безперечно, за умови здійснення освітнього процесу виключно у дистанційному форматі під час дії режиму воєнного стану фіксуються освітні та навчальні втрати. Однією з головних задач закладів освіти є організація заходів для їх виявлення та подолання. У закладах освіти для надолуження освітніх втрат проводять індивідуальні та/або групові консультації, додаткові навчальні заняття, розміщують на освітній платформі закладу додаткові матеріали для самостійного опрацювання, проводять моніторинг навчальних досягнень учнів/учениць впродовж навчального року, використовують варіативну складову освітньої програми. Проте, керівники 17% ЗЗСО відмітили, що не вважають за потрібне проводити заходи для подолання освітніх втрат. Педагогічні працівники у свою чергу додають, що вносять зміни у календарно-тематичне планування, застосовують ущільнення навчальних програм. Але серед педагогів також 12% опитуваних, які вважають, що не потрібні додаткові дії з боку педагогічних працівників для

подолання освітніх втрат. Проведення вищезазначених заходів для надолуження освітніх та навчальних втрат підтверджують батьки та учні/учениці. Про відсутність будь-якої допомоги у закладі освіти жоден респондент не зазначив.

Для покращення якості навчальних занять в дистанційному режимі педагоги створюють власні навчальні відео та презентації, використовують навчальні матеріали з мережі Інтернет та підручника, запроваджують навчальні проєкти, проводять віртуальні екскурсії та використовують ігрові веб-квести, ігри. Всі педагогічні працівники постійно займаються самоосвітою.

Для більшості учнів/учениць підтримка дорослих дуже важлива. Переважна більшість батьків зазначають, що допомагають своїм дітям у навчанні, цікавляться результатами навчання, підтримують зв'язок з учителем, але є і такі (19%), що не мають часу на відстежування результатів навчання своїх дітей. Утім більшість опитаних дітей не відчують підтримки з боку батьків, майже не отримують від них допомогу у навчанні. Проте, учні/учениці зазначають, що можуть отримати психологічну підтримку у закладі освіти та від учителів.

Рівень навчальних досягнень учнів та учениць за оцінкою керівників, педагогів та батьків переважно стабільний, форма навчання особливо не вплинула на результативність. Хоча 22% батьків стверджують, що рівень досягнень, навіть, покращився.

Про критерії оцінювання педагоги інформують здобувачів освіти та батьків. Переважна більшість учителів (75%) надають інформацію учням/ученицям на початку навчального року, під час уроків та перед вивченням кожної теми, додатково розміщують критерії оцінювання на вебсайті або інтерактивній платформі закладу освіти. Це підтверджують батьки та учні/учениці. Проте, серед опитаних дітей є 4%, які взагалі не отримували такої інформації, ще 9% шукають інформацію про критерії оцінювання самостійно в інтернеті.

Майже усі педагогічні працівники (98%) дотримуються принципів академічної доброчесності, проводять роботу з дітьми та батьками щодо дотримання принципів академічної доброчесності, що підтверджують більше 79% учнів/учениць. Утім 15% дітей не знають, що таке академічна доброчесність. На що варто звернути увагу педагогів та адміністрації закладів.

У закладах освіти проводиться робота з кібербезпеки. Більшість учителів (68%) завжди нагадують учням/ученицям під час уроку про безпечне користування інтернетом, консультують батьків; пропонують звернутися до відповідних матеріалів, розміщених на сайті закладу; проте, 2% педагогів не ведуть таку роботу. Проведення заходів щодо безпечного використання інтернету підтверджують 89% опитаних батьків та більше 80%

учнів/учениць, проте 6% дітей зазначили, що не знають про правила безпечного користування інтернетом.

У процесі навчання, виховання та дорослішання в учнів та учениць формується самостійність, яка необхідна для розвитку особистості та якісного навчання. Ступінь самостійності у здобувачів освіти можна оцінити як доволі сформований, оскільки переважна більшість опитаних самостійно виконують завдання (близько 90%). Проте, є діти, які інколи консультуються з вчителем або з батьками. Більше половини респондентів стверджують, що постійно виконують домашнє завдання. Утім, є 1% опитаних, які взагалі не виконують домашнє завдання.

Психофізичний стан учнів та учениць після закінчення занять в цілому задовільний, у 20% навіть покращується, проте біля 10% дітей почуваються втомленими, іноді відчують страх, іноді самопочуття погіршується. Тож варто звернути увагу керівникам та педагогічним працівникам закладів освіти на психологічний стан здобувачів освіти під час та після навчальних занять.

Освіта осіб з особливими освітніми потребами вимагає окремої уваги. Не усі ЗЗСО організували навчання дітей в інклюзивних класах, деякі не сформували команди супроводи у закладах освіти, не забезпечили надання корекційно-розвиткових послуг, у 5% закладів не забезпечено роботу асистента вчителя в інклюзивних класах. Лише 85% педагогів зазначили, що враховують індивідуальну програму розвитку дитини під час освітнього процесу в дистанційному режимі. Половина вчителів відмічають, що працюють у тісній співпраці з асистентом вчителя і співпрацею задоволені. Проте, є педагоги (2%), які взагалі не задоволені співпрацею з асистентом вчителя в інклюзивному класі, що може негативно впливати на освітній процес дітей з особливими освітніми потребами.

Для 100% дітей з особливими потребами у закладі освіти організовано навчання відповідно рівня підтримки, про що стверджують батьки. Проте, не для усіх дітей (лише 82%) супровід здійснюється відповідно до рівня підтримки, визначеного висновком інклюзивно-ресурсного центру. Також усього 71% батьків повідомили, що дитині надаються корекційно-розвиткові послуг у закладі освіти.

Для покращення організації дистанційного навчання у закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану на думку керівників треба:

1. Забезпечити 100% здобувачів освіти технічними засобами навчання.
2. Ширше використовувати можливості освітніх платформ для дистанційного навчання.
3. В центрі уваги – робота по надолуженню освітніх та навчальних втрат.

4. Знизити бюрократичне навантаження на адміністрації та педагогічні колективи, що дасть можливість більше часу приділити професійному розвитку.

5. У програмах підвищення кваліфікації педагогічних працівників виділити більше часу на розгляд питань підвищення мотивації здобувачів освіти до навчання.

6. Організувати більше заходів для покращення психологічного стану всіх учасників освітнього процесу,

7. Забезпечити розширений доступ до освітніх платформ, додатків та цифрових інструментів.

8. Організувати для вчителів природничих наук навчання з використання віртуальних лабораторій.

Для покращення організації дистанційного навчання у закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану на думку педагогів треба:

1. Організувати навчання вчителів навичкам контент-мейкера для привертання й утримання уваги.

2. Адаптувати чинні або розробити нові модульні та навчальні програми з урахуванням особливостей дистанційного навчання.

3. Розробити і надати доступ учителям до різноманітного навчального контенту для використання під час дистанційного навчання.

4. На законодавчому рівні вирішити питання щодо увімкнених камер учнів під час онлайн-уроків.

5. Зменшити кількість конкурсів, змагань, олімпіад для попередження перевантаження учнів та вчителів.

6. Організувати навчання вчителів з питань використання онлайн-інструментів для дистанційного навчання.

Для покращення організації дистанційного навчання у закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану на думку учнів та учениць треба:

1. Навчати вчителів особливостям пояснення навчального матеріалу під час онлайн-уроків в умовах обмеженого часу перебування перед комп'ютером.

2. Записувати онлайн-уроки та викладати на освітній платформі закладу освіти, щоб учні, які були відсутні, могли подивитись пояснення від вчителя.

3. Забезпечити учнів/учениць технічними засобами для дистанційного навчання.

4. Надавати можливість обирати «пріоритетні» предмети.

5. Індивідуально зменшити обсяг домашніх завдань для учнів, які навчаються в двох школах (в Україні та за кордоном), адже учні фізично не встигають їх виконувати.

6. Надати кожній школі доступ до сучасних ресурсів з контентом для вивчення математики, хімії, фізики, іноземних та української мови (з правилами нової редакції українського правопису).

7. Забезпечити дітей друкованими підручниками.

8. Вивчення предмету «Захист України» розпочинати з 8 класу.

Для покращення організації дистанційного навчання у закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану на думку батьків треба:

1. Більше використовувати інтерактивні завдання.

2. Виділяти більше часу на онлайн-заняттях для читання, диспутів та дискусій тощо.

3. Зменшити обсяг домашніх завдань.

4. Забезпечити дітей ноутбуками/планшетами та друкованими підручниками для навчання.

5. Створювати більше онлайн-посібників, інтерактивних вправ для молодших школярів.

6. Надавати постійний доступ учням/ученицям до конспектів уроків, відеоматеріалів та інших матеріалів уроків.

7. Реалізовувати індивідуальний підхід до учнів.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Засновникам ЗЗСО:

- вжити можливих заходів для забезпечення учасників освітнього процесу технічними засобами навчання та друкованими підручниками для здійснення якісного дистанційного навчання;

- забезпечити організацію освітнього процесу для дітей з особливими потребами відповідно до вимог законодавства.

Суб'єктам підвищення кваліфікації педагогічних працівників:

- у програмах підвищення кваліфікації педагогічних працівників виділити більше часу на розгляд питань підвищення мотивації здобувачів освіти до навчання, використання онлайн-інструментів під час дистанційного навчання, використання вчителями природничих дисциплін віртуальних експериментів під час дистанційного навчання.

Закладам загальної середньої освіти:

- керівникам залучати додаткові ресурси для забезпечення учасників освітнього процесу технічними засобами навчання для здійснення освітнього процесу;

- адміністрації забезпечити проведення навчальних занять у синхронному режимі відповідно до вимог законодавства (п.5 Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти, затвердженого наказом МОН від 08 вересня 2020 року № 1115);

- систематично упродовж навчального року проводити внутрішні моніторинги рівня навчальних досягнень учнів/учениць з аналізом динаміки змін;
- активізувати роботу з планування та реалізації заходів з метою виявлення та подолання освітніх і навчальних втрат;
- посилити роботу з питань підвищення рівня обізнаності учнів/учениць та їх батьків з питань кібербезпеки;
- забезпечити інформування у різні способи учнів/учениць про критерії оцінювання їх навчальних досягнень;
- посилити роботу з усіма учасниками освітнього процесу щодо дотримання принципів академічної доброчесності;
- активізувати роботу у закладі освіти з питань психологічної підтримки учасників освітнього процесу;
- забезпечити організацію освітнього процесу для учнів з особливими освітніми потребами відповідно до «Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти» від 15.09.2021 №957.